

Tisíce skleněných
střepů daly vzniknout
názvu noci, jež se stala
pro miliony lidí úsvitem
zkázy. Kameny
zmizelých znovu
připomenou alespoň
dvanáct z nich

31. 10. 2018 00:00

V průběhu jedné jediné noci na území tehdejšího Německa, Rakouska a pohraničních oblastí Československa – z 9. na 10. listopadu roku 1938 – bylo zničeno a vyrabováno na 7.500 obchodů, vypáleno 1.200 synagog a zavražděno 91 příslušníků židovského vyznání. Synagoga byla zapálena v Liberci, tehdejším hlavním městě říšské župy Sudety, stejně tak jako v České Lípě, Jablonci nad Nisou a v mnoha dalších příhraničních městech. Liberecký kraj, statutární město Liberec, Federace židovských obcí a Židovská obec Liberec připravily přesně 80 let poté pietní akci v Nové synagoze, která vyrostla na místě té, jež byla vypálena.

„Norimberské zákony a vytěsňování Židů ze společnosti přimělo Herschela Grünspana, ke spáchání atentátu na německého velvyslaneckého radu v Paříži Ernsta von Ratha. Jeho smrt byla vítanou záminkou pro nacisty k rozpoutání prvního velkého protižidovského pogromu v novodobých dějinách,“ řekl hejtman Martin Půta.

Škody, které vznikly deváté listopadové noci roku 1938, přepočtené na dnešní ceny, by dosáhly 45 miliard eur. Příímí postižení museli veškerý nepořádek uklidit a k tomu navíc i zaplatit způsobené škody. Finanční částky z pojištění všech obchodů, provozoven, ale i synagog zabavili nacisté a k těm, kteří na ně měli nárok a potřebovali je, se paradoxně vůbec nedostaly.

„Vztahy mezi sudetskými Němci a českou menšinou v tehdejším Reichenbergu – Liberci bych tehdy označil za sousedské. Byť jsem byl příliš malý, abych si pamatoval veškeré souvislosti. Dramaticky se však změnily přijetím Norimberských zákonů v září 1935,“ vzpomíná rodilý Liberečan a poslední žijící člen předválečné židovské komunity ve městě Pavel Jelínek. „Jejich akceptování našimi sousedy ve městě dodnes nemohu pochopit,“ doplňuje Jelínek.

V hlášení četnické stanice v Bílé na Turnovsku z 12. listopadu 1938 doslova stojí: „Oznamuji, že podle sdělení důvěryhodné osoby byly dne 9. listopadu 1938 v Liberci protižidovské výtržnosti.

Židovská synagoga byla vypálena a několik výkladních skříní židovských obchodů bylo rozbito. Ježto všichni židé jsou z Liberce vyháněni jest pravděpodobno, že se budou snažiti překročiti státní hranice ilegálně“.

„Přes stále se zhoršující situaci si spousta Židů nepřipouštěla přímé ohrožení. Jen málo lidí se včas vystěhovalo. Na druhou stranu je třeba říci, že jen velmi málo zemí bylo ochotno udělovat víza. Většina mých příbuzných tak zemřela v koncentračních táborech. Moje babička, Josefína Ledererová, byla zavražděna v Treblince. Z těch, kteří prošli koncentrákem, se vrátily pouze mé dvě tety,“ připomíná výsledek nacistické zločiny Pavel Jelínek, místopředseda Židovské obce Liberec.

„Z dobového zahraničního tisku se můžeme dočíst, že obchody vypadaly jak po náletu, zboží z výloh bylo násilníky rozkradeno a všemu tomu přihlíželi jinak slušní lidé, které jak se zdálo, naprosto ovládla rasová nenávist a hysterie,“ popisuje reakce tehdejších svobodných sdělovacích prostředků Michal Hron, předseda Židovské obce Liberec.

Tragická linka listopadové noci pokračovala do následujících dnů, měsíců a let, kdy do koncentračních táborů Dachau, Buchenwald a Sachsenhausen bylo stoupenci nacistického režimu odvečeno na třicet tisíc Židů.

„Před druhou světovou válkou čítala židovská komunita v Liberci na tisíc čtyři sta osob. Po jejím skončení se do severočeské metropole z koncentračních táborů vrátilo pouhých 37 lidí,“ řekl Tomáš Kraus, tajemník Federace židovských obcí.

„Vzpomínky na minulost mě stále pronásledují. Čím jsem starší, tím víc. Fotografii s Hankou Tausigovou, na které se držíme za ruce s mou vzdálenou příbuznou a dětskou kamarádkou, mám u postele na nočním stolku. Vidím ji každý den. V osmi letech, asi v roce 1943, šla se svou maminkou do plynu v Osvětimi,“ popsal Pavel Jelínek.

„Holokaust je jedna z nejstrašnějších událostí v lidských dějinách, strašnější o to víc, že byla cíleně naplánována a prováděna národem, který se v té době považoval za nejkulturnější národ vůbec,“ doplnil hejtmán Martin Půta.

„Zpočátku plíživé represivní postupy nacistů při arizaci německého hospodářství společně s odsunem 12.000 Židů vyústily v mnoho protižidovských akcí, z nichž největší byla ta z listopadu 1938,“ upřesnil Hron.

V roce 1938, ale především v tom následujícím se Židé v nacisty ovládaných zemích ocitli v přetěžké situaci. Po Křišťálové noci byli v Německu, obsazeném Rakousku a v okupovaném pohraničí českých zemí po desítkách vraždění a po tisících odvážení do koncentračních táborů. Mnoho z nich se rozhodlo odjet do zahraničí. Spojené státy a Velká Británie zvyšování kvót pro přijetí uprchlíků odmítaly. Emigrace do tehdejší Palestiny se zcela zastavila. Spojené státy přijaly v letech 1933 až 1938 na 40 tisíc Židů, zlomek těch, kteří o to usilovali. Známý je osud loď St. Louis, kterou nepřijaly Spojené státy, musela se obrátit a vrátit se zpět do Evropy. Teprve zákrokem ministra financí Henryho Morgenthaua se podařilo ustavit v roce 1944 zvláštní výbor pro válečné uprchlíky, který zachránil životy desetitisíců Židů.

Křišťálová noc a ti, kteří jí významně napomáhali, rozpoutali před osmdesáti lety genocidu namířenou proti židovskému etniku dosud nepředstavitelných rozměrů. V koncentračních

táborech bylo zavražděno na šest miliónů příslušníků tohoto národa.

Liberecký kraj, statutární město Liberec, Federace židovských obcí a Židovská obec Liberec připravily na pátek 9. listopadu v 15:00 pietní akci spojenou se společnou modlitbou v liberecké synagoze. Ten samý den bude umístěno po Liberci dvanáct Stolpersteine tzv. Kamenů zmizelých, kamenů, o které je třeba klopýtnout pohledem. Nové vzpomínkové dlažební kostky s mosazným povrchem budou umístěny na náměstí Dr. E. Beneše, Na Ladech nebo v Bendlově ulici. Společně s již usazenými 25 kameny z předchozích let tak bude mít Liberec od 9. listopadu celkem 37 vzpomínek na ty, kdož se stali obětí holokaustu.

Nám. Dr. E. Beneše 10, Liberec

ZDE PRACOVAL

JUDr. Walter Schnürmacher

Nar. 1905

Deportován 1942

Zavražděn 28. 7. 1942

v Baranowici

Bendlova 8, Liberec

ZDE ŽIL

JUDr. Jaroslav Rosenbach

Nar. 1886

Deportován 1942

Zavražděn 5. 9. 1942

v Kalevi Liiva

ZDE ŽIL

Karel Rosenbach

Nar. 1923

Deportován 1942

Zavražděn 5. 9. 1942

v Kalevi Liiva

ZDE ŽILA

Blanka Rosenbachová

Nar. 1896

Deportována 1942

Zavražděna 5. 9. 1942

v Kalevi Liiva

ZDE ŽIL

Heřman Rosenbach

Nar. 1924

Deportován 1942

Zavražděn 5. 9. 1942

v Kalevi Liiva

ZDE ŽILA

Anna Rosenbachová

Nar. 1927

Deportována 1942

v BERGEN BELSENu

osvobozena

U Vody 4, Liberec

ZDE ŽIL

Hermann Fischler

Nar. 1898

zavražděn 1941

ZDE ŽIL

Josef Fischler

Nar. 1892

Deportován 1942

Zavražděn 15. 12. 1942

v Osvětimi

ZDE ŽILA

Ester Fischlerová

Nar. 1892

Deportována 1942

Zavražděna 1. 2. 1943

v Osvětimi

ZDE ŽILA

Hana Fischlerová

Nar. 1903

Deportována 1942

Zavražděna 1. 2. 1943

v Osvětimi

Na Ladech 31, Liberec

ZDE ŽILA

Tila Lieberová

Nar. 1897

Deportována 1942

Zavražděna 15. 12. 1943

v Osvětimi

Kunratická 32, Liberec

ZDE ŽIL

Alfred Kraus

Nar. 1913

Deportován

Zavražděn 4. 3. 1942

v Osvětimi

Zdroj úvodní fotografie: <https://www.holocaust.cz/>